

Sosyal Bilgiler Dersinde Karakter Eğitimi

Süleyman YİĞİTTİR

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı

Temel Eğitim Genel Müdürlüğü

Mehmet Suat BAL

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Özet: Bu çalışmada ilkokul ve ortaokulların 4-7. sınıflarında okutulan sosyal bilgiler dersi ve bu derste yapılabilecek karakter eğitiminin önemi, gerekliliği, nasıl yapılabileceği ile dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durulmuştur. Bilindiği gibi etkin bir vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgiler öğretim programında 2005 yılında yapılan değişikliklerle öğrencilerde olması istenen bazı değerler, programın temel unsurlarından birisi haline getirilmiştir. İyi, ahlaklı ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan karakter eğitimi programları da bu bağlamda sosyal bilgiler dersi ile aynı hedefe yönelmeleri nedeniyle örtüşmektedir. Çalışmada, okul ortamında ve diğer derslerde de uygulanabilecek olan değer eğitiminin en önemli uygulama alanlarından olan karakter eğitiminin sosyal bilgiler dersi ile uyumlu olduğu vurgulanmış olup uygulanabilecek bazı örnek materyaller verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal bilgiler eğitimi, Karakter eğitimi, Değer eğitimi

Character Education in Social Studies Teaching

Abstract: In this study, it is focused on the importance and necessity of character education which is taught in Social Studies Lesson of 4th - 7th Grades of Primary Schools, and how it can be applied and what should be concerned. As known, Social Studies Curriculum, which basically aims to train efficient citizens, has comprised changes made in 2005 and some values expected in students have become the basic components of the curriculum. Character Education programs to train decent, well-mannered and responsible citizens are compatible with social studies lesson as they both target the same objectives. In this study, it is stressed out that Character Education, which is an important practice area of Values Education that can be applied to both school environment and other lessons, is compatible with Social Studies.

Keywords: Social studies education, Character education, Value education

Bir düşünce tohumu ek ve bir davranış olarak semeresini al

Bir davranış tohumu ek ve bir alışkanlık olarak semeresini al

Bir alışkanlık tohumu ek ve bir karakter olarak semeresini al

Bir karakter tohumu ek ve bir kader olarak semeresini al

William Makepeace Thackeray (Ryan ve Bohlin, 1999:11)

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca bireyler ve toplumlar etkileşim halinde yaşamışlardır. Özellikle 20. yy'da dünya tarihinin yaşanmış en büyük iki savaşı, ekonomik buhranlar, teknoloji ve uzay çalışmalarındaki gelişmeler neticesi toplumların birbirlerine olan ihtiyacı ve etkileşimi artmaya başlamıştır. Bu nedenle akademik başarının yanında temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek aile, toplum ve okulun başlıca hedeflerinden olmuştur (Ekşi,2003:79). Bu amaçla devletler yeni yetişen nesillerinin bilgi ve becerilerinin yanı sıra birlikte yaşamayı elverişli kılacak olan karakter özelliklerini kazanmış vatandaşlar olmaları için öğretim programlarında düzenlemeler yapmışlardır. Bu bağlamda en etkin derslerden biri de sosyal bilgiler dersi. Sosyal bilgiler kavramı üzerinde ABD'deki Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin yaptığı tanıma kadar bir anlaşma sağlanamamıştır. Sosyal bilgilerin sosyal bilimlerle ilişkisini de ortaya koyan tanım şöyledir: "Sosyal bilgiler, sosyal ve beşeri bilimleri, vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler; antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerinden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eş güdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır" (NCSS, 1993 akt.Öztürk, 2006:24). Tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler dersi bireylerin hemen her alanda bilgi sahibi olmasını öngörmektedir. Bilginin yanı sıra etkili vatandaş olmanın da gerekliliği ortaya konulmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, 19.yy'ın sonu ile 20.yy'ın başlarında yaşadığı sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlara çözüm arayacak bir toplum oluşturması amacıyla ABD'de okutulmaya başlanmış ve 1916 yılındada ders olarak adı konulmuştur (Moffatt,1957, Öztürk ve Otluoğlu, Sönmez,2005 vd. akt.Safran, 2011:11). Ülkemizde ise cumhuriyet öncesi dönemde sosyal bilgiler alanıyla ilgili özellikle tarih ve coğrafya alanlarıyla ilgili "Tarih-i Osmani, Tarih-i İslami, Coğrafyayı-ı Osmani ve İslami, Coğrafyayı-ı Umumi vb." dersler farklı okullarda okutulmuştur (Çetin,2003:164-169). Cumhuriyet sonrası dönemde ise farklı yıllarda Malumat-ı Vataniye (Türker,1999:16) tarih, coğrafya, Yurt Bilgisi, Toplum ve Ülke İncelemeleri adı altında okutulan dersler 1968 programında "sosyal bilgiler" adını almıştır (Öztürk,2006:46). 1985

yılında milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgisi olarak ortaokullarda tekrar ayrıştırılan ders 1998 yılında zorunlu 8 yıllık kesintisiz temel eğitime geçilmesiyle birlikte milli tarih ve milli coğrafya derslerinin yerine sosyal bilgiler dersi olarak haftada 3 ders saati okutulmaya başlamıştır (MEB, 4306 sayılı Kanun)

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Barr, Barth ve Shermis'in (1977) ortaya koyduğu üç gelenek de önemsenmektedir. Bunlar: I. Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler, II. Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler III. Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgilerdir. Bu açıklamalara göre sosyal bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama geçirilebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır (MEB,2005:51; Barth ve Demirtaş,1997:11). Michaelis (1988:3) de bu doğrultuda sosyal bilgilerin sorumlu vatandaş yetiştirmeyi ve çevresindeki insanlarla etkileşim halinde bireyler yetiştirmeyi amaçladığını belirtmiştir. Bunun için de sosyal bilgiler dersinde değerlerin de kazandırılması gerektiğini vurgulamıştır. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın vizyonunda da bu durum "21.yüzyılın çağdaş, Atatürk İlkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen, sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmektedir" şeklinde ifade edilmiştir. 2005 öğretim programında, önceki öğretim programından farklı olarak beceri ve değerler gizli müfredattan çıkarılarak temel öğeler arasına alınmıştır. Böylece beceri ve değerlerin kazandırılması rastlantıya bırakılmamıştır (Yazıcı ve Koca, 2008:23).

4-7.sınıflar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "*adil olma, aile birliğine önem verme, akademik dürüstlük, bağımsızlık, barış, bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, doğal çevreye duyarlılık, duygu ve düşüncelere saygı, dürüstlük, estetik, farklılıklara saygı, hak ve özgürlüklere saygı, hoşgörü, kültürel mirasa duyarlılık, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, sorumluluk, tarihsel mirasa duyarlılık, temizlik, Türk büyüklerine saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik*" olmak üzere 26 değer öğrencilere doğrudan kazandırılması amaçlanmaktadır (MEB,2005). Öğrencilere okullarda gerek okul yaşantısı yoluyla gerekse öğretim programları aracılığıyla değer kazandırma faaliyeti yapılan 4 büyük alan vardır (Kirschenbaum,1995:15). Bunlar: I. Karakter eğitimi, II. Vatandaşlık eğitimi, III. Ahlak eğitimi, IV. Değer gerçekleştirmedir. Çalışmada sosyal

bilgilerde bu 4 büyük değer uygulama alanından karakter eğitimi üzerinde durulacaktır.

Karakter Eğitimi

İngilizce “character” Yunanca “charassein (balmumu bir tableti, kıymetli bir taş veya metal bir yüzeyi oymak, nakşetmek, derin iz bırakmak anlamına gelir.)” kelimesinden gelen karakter; gözle görülmez, dokunulmaz ve tat almamaz bir özelliğe sahiptir (Ryan ve Bohlin,1999:5). Karakter, bir şeyi veya kişiyi diğerlerinden ayıran özellikler ve niteliklerin toplamı, kişisel özellik, iyi nitelikler olarak da tanımlanmaktadır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere karakter sonradan insana kazandırılmaktadır (Afdal,2007:349). Burada akla değer ile karakter arasındaki ilişki sorunu gelebilir. Değerler insanda tutum ve davranışları yönlendiren eğilimlerdir. Karakter ise eğilimleri belirleyen bu değerlerin uygulanmasını ve davranışlara yansımalarını kapsamaktadır (Whitley,2005 akt. Kıroğlu,2009:5). Bilindiği gibi karakter eğitimi değerler eğitimi kavramı altında okullarda uygulanmaktadır. Karakter eğitiminin yanı sıra değer belirginleştirme, ahlak eğitimi, vatandaşlık eğitimi gibi alanlar da değer eğitiminin okullarda uygulandığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısacası öğrencilere belirli değerlerin kazandırılarak oluşturulmaya çalışılan karakter eğitimi, değerler eğitimi şemsiyesi altında bir uygulama alanıdır (Kirschenbaum,1995:15).

Değerlerin öğrencilere kazandırılmasında etkili olan karakter eğitimi “*çocukların ve gençlerin ilgili, dikkatli, sorumlu ve ilkel olmalarına yardımcı olan toplum ve aile bireyleriyle sık sık birlikte olarak okul personeli tarafından önceden planlanmış yaklaşım*” olarak tanımlanmaktadır (Vess ve Halbur,2003:1). Karakter eğitimi, bireyin kişisel gelişimi için uygulanan ahlaki muhakeme, sosyal ve duyuşsal öğrenme, ahlak eğitimi, erdem eğitimi, yaşam becerileri eğitimi, ilgili toplum oluşturma, sağlık eğitimi, şiddet eğitimi, çatışma çözme, akran uyumu sağlama ve etik felsefesi gibi akımları çatısı altında toplayan şemsiye bir terim olarak ifade edilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak karakter eğitiminde önemli bilim adamlarından birisi olan Lickona, verdiği bir röportajında (www.ascd.org 25/12/2005) karakter eğitiminin öneminden bahsetmiş ve onun çocuklarda iyi karakter geliştirmek için olumlu davranışları ve doğruyu yanlıştan ayırt etmeyi öğreten bir yaklaşım olduğunu belirtmiştir (Elkind ve Sweet,2004:2). *Karakter eğitimi; öğrencileri zihnen, kalben ve davranışlarıyla iyi alışkanlıklar kazanmış bireyler olarak yetiştirmeyi, ahlaki sorumluluğu elde etmede, özgüvenli vatandaş olmada onlara yardım etmeyi amaçlamaktadır. Bu süreçte de öğrencilerde saygı, sorumluluk, dürüstlük, iyilikseverlik, cömertlik, cesaret ve eşitlik gibi temel insani değerleri de kazandırmaktır* (Akbaş,2007:678; Vess and Halbur,2003:1).

Karakter eğitimi Amerika'da 20.yy'ın başlarında hemen hemen her okulda uygulanmaya başlamıştır. Ancak daha sonra yapılan bazı araştırmalarda etkili olmadığı sonucuna ulaşıncaya 1930'larda okullar tarafından uygulanmasından vazgeçilmiştir (Titus,1994:1). 1960'larda ise dünyada ortaya çıkan sosyal ve bireysel sorunların (aşırı özgürlükçü ve sorumsuz, bencil nesillerin yetişmesi gibi) çözümünde karakter eğitimi tekrar gündeme gelmiştir. 1980'lere kadar değerler açıklamasının hâkim olduğu değerler eğitimi alanında 1990'larda özellikle okullardaki ahlaki girişimlerin sonucu olarak yeni bir karakter eğitiminin başladığı görülmektedir. Karakter eğitimi uygulamasının 1990'lardan itibaren tekrar uygulanmaya başlanmasında şiddet olaylarının artmasının da büyük bir payı vardır (Lickona,1993:1-2).

Günümüzde okullarda iyi karakter sahibi entelektüel bireyler yetiştirilmesi üzerine fikir birliği sağlanmıştır. Ancak okullarda iyi karakter sahibi entelektüel bireyler yetiştirmek için ne yapılmalıdır? İyi karakterli bireyler yetiştirmeyi başarmak için neye ihtiyacımız var? sorularına cevap aranmalıdır (Lockwood,1994:3). Bu hususta özellikle sosyal bilgiler dersinde uygulanabilecek uygulamaların tespit edilmesi gerekmektedir. Bu konuda karakter eğitiminde çevre çalışmaları, cinsellik eğitimi, risk önleme, din eğitimi, çatışma çözme, çok kültürlü eğitim, yurttaşlık gibi özel konulara odaklanılması tavsiye edilmektedir. Bununla ilgili olarak da "ahlaklı okul toplumu, çocuk gelişim projesi, sorumlu sınıf, yaratıcı çatışma çözme programı" gibi uygulamaların okullarda uygulanabileceği belirtilmektedir (Berkowitz,2002:43-44). Uygulanacak bu proje ve uygulamalarda "Karakter Eğitiminin 11 İlkesi" esas alınmaktadır. Bu ilkeler, Karakter Eğitimi Ortaklığı (Character Education Partnership) adlı siyasi olmayan bir sivil toplum kuruluşu tarafından "Etkili Karakter Eğitiminin 11 İlkesi" adı altında, aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

1. Karakter Eğitimi iyi karakter özelliklerini güçlendirir ve öğretir.
2. Karakter çok yönlü olarak düşünce, duygu ve davranış boyutlarında tanımlanır.
3. Karakter eğitimi, amaçlı, uygulamalı ve çok yönlüdür.
4. Okul, şefkat ve sevgi ortamıdır.
5. Öğrenciler sıklıkla ahlaki uygulamalar için fırsatlar bulur.
6. Karakter eğitimi, iyi karakteri oluşturmaya yönelik akademik bir programı içerir.
7. Karakter eğitimi, iyi karakter için merkezi önemde olan içsel motivasyonu geliştirmeye çalışır.
8. Okul çalışanlarının hepsi okulda uygulanan karakter eğitimi programına yönelik sorumluluğu paylaşır ve bu beklentiler doğrultusunda yaşar.

YİĞİTTİR, BAL: Sosyal Bilgiler Dersinde Karakter Eğitimi.....

9. Karakter eğitimi, çalışan ve öğrencilerin ahlaki liderlik yapmalarını öngörür.

10. Okul, velileri ve halkı karakter eğitiminin tam uygulayıcıları olarak görevlendirir.

11. Karakter eğitimi, okulun karakterini, karakter eğitimcileri olarak okulun çalışanlarını ve öğrencilerin karakter gelişimini değerlendirir (Elison, 2002, akt.Yıldırım, 2007:90).

Sosyal Bilgiler Dersinde Karakter Eğitimi Uygulama Örnekleri

Karakter eğitiminde okullara önemli görevler düşmektedir. Çünkü okullar, çocukların hayatındaki paylaşılmış değerleri kuvvetlendirmeye ve öğretmeye çalışırken okulun temel değerlerine de kimlik kazandırmaktadır. Bu nedenle okullarda hangi karakter özelliklerinin destekleneceği konusunda öğretim programı da dikkate alınarak ailelerle işbirliği sağlanmalıdır. Tespit edilen bu karakter özellikleri ise sınıf, koridor, spor salonu, kantin, okul duvarı gibi çocuğun öğrenme alanında yazılı ve görsel unsurlarla desteklenmelidir. Özellikle sınıflarda sık sık erkek ve kadın kahramanlar vasıtasıyla karakter eğitimi çalışılarak öğrencilerin iyi örnekleri görmeleri sağlanmalıdır (Otten,2000:1). Bu etkinlik için sosyal bilgiler dersi en ideal derslerden birisidir. Bu amaçla aşağıdaki gibi bir etkinlik sosyal bilgiler dersi kapsamında uygulanabilir.

Tablo 1. Örnek uygulama

Ders	Sosyal Bilgiler
Sınıf	4
Ünite	Geçmişimi Öğreniyorum
Kazanım	5. Yaşanmış olaylardan ve görsel materyallerden yola çıkarak, Millî Mücadele sürecinde yakın çevresini ve Türkiye'yi betimler.
Vurgulanan değer	Vatanseverlik
Uygulama	Ders işlenişinde gerek ders kitabında gerekse kitap harici sınıfa getirilecek dokümanlarla ünitenin doğrudan verilecek değerlerinden birisi olan “vatanseverlik” değeri öğrencilere kazandırılacaktır. Bunun için aşağıdaki gibi örnek görseller incelenebilir. Görsellerin incelenmesi esnasında öğrencilere “vatanseverlik” değeri ekseninde eleştirel sorular yöneltilerek değere odaklanmaları, geçmişte insanların vatan için neler yaptıklarının farkına varılması sağlanır.

Fotoğraf 1. Tekâlif-i Milliye Emirlerinin Uygulanması

Fotoğraf 2: Milli Mücadele’de görev yapan Türk kadınları

Yukarıdaki örneğe benzer şekilde ders işlenişinde aşağıdaki örneğe yer verilmesi de yardımseverlik, merhamet, iyilikseverlik, sorumluluk gibi değerlerin de öğrencilerde içselleşmesine katkı sağlayabilecektir.

Tablo 2. Örnek uygulama

Ders	Sosyal bilgiler
Sınıf	7
Ünite	Ekonomi ve Sosyal Hayat
Kazanım	4.Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.
Vurgulanan değerler	Yardımseverlik, hayırseverlik
Uygulama	Bu ünitenin doğrudan verilecek değeri “dürüstlük” değeri olmasına rağmen ünitenin 4.kazanımının işlenişinde konuyla da ilgisinden dolayı aşağıdaki örnek kullanılarak öğrencilerde “yardımseverlik ve hayırseverlik” değerlerinin kazanılması sağlanabilir. Bunun için öncelikle Fatih Sultan Mehmet’in aşağıdaki vasiyeti sınıfta okunarak öğrencilerin eleştirel bir bakış açısıyla bu anlayışın dönemin toplumunu, fertlerini nasıl etkilediği sorgulattır. Daha sonra yardımseverlik ve hayırseverliğin birey ve toplum için önemi hakkında somut örnekler üzerinden konuşmaları sağlanır.

Fatih Sultan Mehmet'in Vasiyetnamesinden bir bölüm

“Ben ki İstanbul fatihi abd-i aciz Fatih Sultan Mehmed bizatihi alın terimle kazanmış olduğum akçelerimle satın aldığım İstanbul'un Taşlık mevkiinde kain ve malumu'l-hudud olan 136 bap (adet, parça) dükkanımı aşağıdaki şartlar muvacehesinde vakfi sahih eylerim. Şöyle ki: Bu gayr-ı menkulatımdan elde olunacak nemalarla İstanbul'un her sokağına ikişer kişi tayin eyledim... Ayrıca 10 cerrah, 10 tabip ve 3 de yara sarıcı tayin ve nasb eyledim. Bunlar ki ayın belli günlerinde İstanbul'a çıkalar, bila istisna her kapıyı vurular ve o evde hasta olup olmadığını sorular; var ise şifası şifayap olalar. Değilse kendilerinden hiçbir karşılık beklemezsin Darülaceze'ye kaldıralar, orada salah (rahatlık) bulduralar. ...Ayrıca külliyyemde bina ve inşa eylediğim imarethanede şehit ve şühedanın kavimleri ve medine-i İstanbul fukarası yemek yiyeler. Ancak yemek yemeye veya almaya bizatihi kendüleri gelemeyenlerin yemekleri güneşin loş bir karanlığında ve kimse görmeden kapalı kaplar içerisinde evlerine götürüle...”

http://www.vgm.gov.tr/13_VakifDuaBeddua/vakfiye.cfm

Ders işlenişinde ders kitabı haricindeki çocuk edebiyatı ürünlerinden de yararlanılabilir. Çünkü Weaver'a göre, okunan kitaptaki karakterlerin özellikleri okuyucuda neredeyse gerçek bir insan gibi etki yaptığından karakter oluşumunda güçlü bir etken olabilmektedir (Brynildssen, 2002:1). Bu amaçla özellikle Türk kültürünün önemli edebi eserlerinden olan “Dede Korkut Hikâyeleri” veya Milli Mücadele dönemini konu alan çocuk kitapları, tarihi romanlar öğrencilere okutturulabilir. Okuma sonrası öğrencilerden en fazla kendilerine örnek aldıkları kahramanın adını, özelliklerini, onun gibi olmak için kendisinin ne yapması gerektiği gibi sorulardan oluşan bir formu doldurmaları istenir. Böylece öğrencinin kahramanlar yoluyla bazı değerleri kazanmaları sağlanabilir (Sanchez,1998:1). Bu tarihi olayların yanı sıra derslerin işlenişinde müzik yoluyla karakter öğretimi etkinliklerine de yer verilebilir. Örneğin Hong Kong'da müzik eğitimiyle öğrencilerde özellikle ulusal kimliğin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Law ve Ho,2004:70). Bu amaçla aşağıdaki örnekte verilen ders işlenişlerine müracaat edilebilir.

Tablo 3. Örnek uygulama

Ders	Sosyal bilgiler
Sınıf	4
Ünite	Geçmişimi Öğreniyorum

Kazanım 3. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri fark eder.

Vurgulanan değer Saygı

Uygulama Ünitenin doğrudan vurgulanan değeri içinde yer alan “saygı” değerini öğrencilere kazandırırken aşağıdaki gibi müzik parçaları kullanılabilir. Öğrencilerin hem eğlenmelerini hem de belirli bir değer etrafında şekillenmiş şarkı sözlerini tekrar ederek bir nevi değer telkini yöntemi kullanılabilir. Bunun yanısıra şarkı sözünün analizi yapılarak insanların saygı değerine yükledikleri anlamı, saygının kültürel öğelerle nasıl ifade edildiği, saygılı olmanın veya olmamanın getireceği sonuçlar üzerinde durularak değerle ilgili farkındalık oluşturulabilir.

“Eski Bir Fincan” şarkısı

*Dinle oğlum çok eskiden bir konakta
Akşamları gaz lambası ışığında
Paşa dedesinden kalan bu fincanla
Ninem eliyle kahve sunarmış Abdi beye
Yıllar sonra kırk üç kırk dört harp ortası
Ekmek karnesi ve yoksulluk yılları
Kayınvalidesinden kalan bu fincanla
Bu kez annem eliyle kahve sunarmış
Hakkı beye
Eski konak yıllar önce yandı gitti
Ekmek karneli zor günler çoktan bitti
Abdi bey Hakkı beyler rahmetli oldu
Bir tek bu fincan kaldı yüzyıllık
sevdalardan
Bir gün senin olacak birikmiş anlarıyla*

*Düşüp kırılrsa bile topla tamir et
oğlum
Kahve yaşın gelecek bu fincanı iyi sakla*

Barış MANÇO

Tablo 4. Örnek uygulama

Ders	Sosyal bilgiler
Sınıf	5
Ünite	Haklarımı Öğreniyorum
Kazanım	3. Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir.
Vurgulanan değer	Sorumluluk
Uygulama	Ünitenin doğrudan verilecek değeri olan “sorumluluk” değerinin verilmesinde aşağıdaki gibi bir edebiyat ürününden yararlanılabilir. Sınıfta canlandırma yaptırarak somutlaştırılacak örnek üzerinden sorumluluğun toplum hayatında ne kadar önemli bir değer olduğu kazandırılabilir. Bu örneğin haricinde öğrencilerden okudukları hikâyelerdeki sorumlulukların yerine getirilmesi veya getirilmemesi durumunda ortaya çıkan durumları paylaşımları istenerek sorumlulukların yerine getirilmesinin önemi vurgulanabilir.

Öykü

“Öykümüz Herkes, Birisi, Herhangibiri ve Hiçkimse adlı dört kişi hakkındadır. Yapılması gereken önemli bir iş vardır ve Herkes, Birisi'nin bu işi yapacağından emindir. Gerçi işi Herhangibiri de yapabirdi ama Hiçkimse yapmadı. Birisi buna çok kızdı çünkü iş Herkes'in işiydi. Herkes, Herhangibiri'nin bu işi yapabileceğini düşünüyordu; ama Hiç kimse Herkes'in yapamayacağını farkında değildi. Sonunda Herhangibiri'nin yapabileceği bir işi Hiç kimse yapmadığı için Herkes, Birisi'ni suçladı.” (Durmuş, 2007:327-329)

Öğretmenler sınıfta karakter eğitimi yaparken tartışma, görüşme, araştırma, rol yapma, yazı denemesi yaptırma gibi yöntem ve teknikleri kullanabilir. Okul dışında da toplum hizmetleri gibi uygulamalara öğrencilerin katılımı sağlanarak olumlu karakter özellikleri geliştirilebilir. Bu çeşit hizmet öğrenme ve uygulama ile öğrencinin ahlaki gelişimi teşvik edilerek, değerleri ve inançları güçlendirilebilir (Brynildssen,2002:2-3). Özellikle sosyal bilgiler dersinde

öğrencilerin tarihsel mirasa duyarlılık kazanmaları için müze, tarihi mekân gezileri yapılabilir. Çevre duyarlılığı ve doğa sevgisi değerlerini kazandırmak için atık pil toplama kampanyası veya ağaç dikme kampanyası düzenlenebilir. Bu çalışmalar sosyal bilgiler dersindeki değerlerin kazandırılmasında ek katkılar yaparak olumlu etki oluşmasına destek olunabilir.

Kane, Taub ve Hayes karakterin şekillenmesinde etkili olan bir diğer etken olarak medyaya dikkat çekmektedir. Bu etkinin olumlu olması gerektiğini ifade etmekte ve karakter eğitimi yaparken sınıfta öğretmenlere bazı tavsiyelerde bulunmaktadır. Bunlar (Hayes and Hagerdon,2000:2; Lickona,1993:7-8):

- Öğretmen öğrencilerine sevgi ve saygıyla davranır, iyi bir örnek oluşturur, olumlu toplumsal davranışları destekler.
- Öğrencilere bir başkasına karşı nasıl saygılı olunacağını açıklar, sevgi ve sorumluluğu grup içinde birbirlerine karşı uygulamalarını sağlar.
- Gönüllü bir şekilde uyulan ve ahlaki muhakemeyi geliştiren ahlaki kurullarla disiplini sağlar.
- Öğrencilerin sınıfta karar almasını ve sınıfı iyi bir yer yapmalarını sağlayarak demokratik bir ortam oluşturur.
- Ders programlarındaki kazandırılması gereken değerlere önem verir.
- Öğrencilerin gelişmesi için işbirlikçi öğrenme yaklaşımını kullanır.
- El sanatının önemli olduğu bilincinin geliştirilmesi, öğrencilerin öğrendiklerinin takdir edilmesi ve geliştirilmesi ile daha fazla çalışmalarını sağlar.
- Okumada, araştırmada, yazmada, tartışmada ahlaki düşünmeyi teşvik eder.
- Çatışmayı çözmeye becerisi üzerine çalışır.

Öğrencilerin medyayı eleştirel gözle değer odaklı incelemelerini sağlamak için altta yer alan işlenişteki formları doldurmalarına yönelik araştırma ödevleri verilebilir (Akbaş,2006:58-59).

Tablo 5. Örnek uygulama

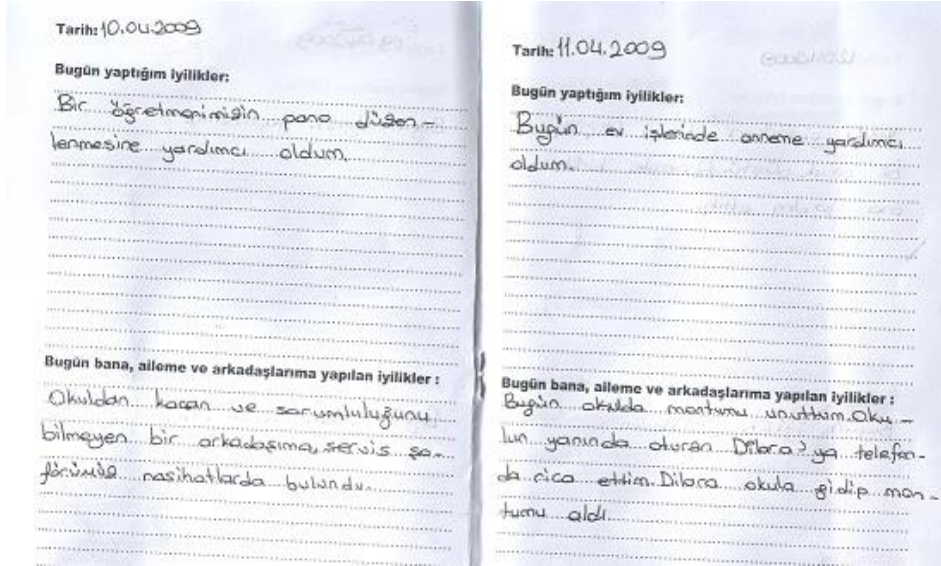
Ders	Sosyal bilgiler
Sınıf	7
Ünite	İletişim ve İnsan İlişkileri
Kazanım	3. İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.

Vurgulanandeğerler	Farklılıklara saygı, yardımseverlik, sorumluluk
Uygulama	Bu uygulamada ünitenin doğrudan verilecek değeri olan “farklılıklara saygı” değeri yanı sıra yardımseverlik, sorumluluk gibi öğrencilere kazandırılmak istenen değerlerden oluşan aşağıdaki gibi bir form oluşturulur. Öğrencinin analizini yaparken değerlere odaklanabilmesi için çok sayıda değer yazılmaması önerilir. Daha sonra öğrenciden evde veya okulda izletilecek bir televizyon programı, dizi, sineme veya gazete haberlerinden oluşan bir sunu formdaki değerlere odaklanarak incelemeleri istenilir. İzleme veya inceleme işlemi bittikten sonra doldurdıkları formu bir sonraki ders sınıfta arkadaşlarıyla paylaşmaları istenebilir. Bu form sayesinde hem öğrencinin belirli değerleri kazanmaları sağlanırken hem de medyanın olumsuz etkilerinden uzak tutulmaları sağlanmış olur.

Tablo 6. Medya analizi gözlem formu

İzlenilen TV programı ve İncelenen gazete adı:			
Değer	Yaşanan olay	Değer teşvik edildi.	Değer teşvik edilmedi
Farklılıklara saygı			
Sorumluluk			
Yardımseverlik			

Karakter eğitiminde öğrencilerde bazı özel değerlerin yerleştirilmesi için günlük yazdırma aktivitesi de kullanılabilir. Aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi öğrencide yardımseverlik, iyilikseverlik, sorumluluk gibi değerlerin kazandırılmasında günlük yazdırma öğrenciye olumlu karakter kazandırmada etkili olabilecektir (Yığittir ve Yalçınkaya, 2009:163). Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi için alttaki gibi bir ders işlenişi tasarlanabilir.

Şekil 1. İyilik Günlüğü Uygulaması (7.Sınıf)

Tablo 7. Örnek uygulama

Ders	Sosyal bilgiler
Sınıf	6
Ünite	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum
Kazanım	1. Yakın çevresindeki bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu fark eder.
Vurgulanan değer	Bilimsellik
Uygulama	Sosyal bilgiler dersinde hemen hemen tüm değerlerde uygulanabilecek bir uygulamadır. Bu uygulamaya geçmeden önce öğrenciye kazandırılması önem arz eden değer tespit edilir ve bu değere uygun basılı günlük hazırlanır ve öğrencilere dağıtılır. Günlük süresi isteğe bağlı olarak değişebilir. Günlüğün belirli aralıklarla yazılıp yazılmadığının kontrolü başarı düzeyini artırabilir. Günlük doldurma süresi bitiminde öğrencilerle günlükteki değerle ilgili görüş alışverişinde bulunulur ve söz konusu değerın insan hayatı için önemi vurgulanır.

- Okuldaki her şey öğrencilerin, personelin ve toplumun birbirleriyle ilişkilerinin geliştirilmesiyle organize edilmektedir.
- Okul; bünyesindeki öğrenci, personel ve velileri ile birlikte öğretim yapmaktadır.
- Sosyal ve duygusal öğrenme, akademik öğrenme kadar vurgulanmaktadır.
- İşbirliği ve öğrenciler arası işbirlikçilik yarışmadan, rekabetten fazla vurgulanmaktadır.
- Adalet, saygı ve dürüstlük gibi değerler, günlük derslerin dışındaki faaliyetlerin de bir parçasıdır.
- Öğrencilere öğrenme aktivitelerinde yeteri kadar ahlaki davranış sergileyebilecekleri imkanlar verilmektedir.
- Sınıf yönetimi ve disiplin, ödül ve cezadan ziyade, problem çözmeye yoğunlaşmaktadır.
- Öğretmen merkezli yaklaşım yerine öğretmen ve öğrencilerin problem çözdüğü, kurallar oluşturduğu ve birlik-bütünlük içinde oldukları demokratik sınıflar oluşturulmaktadır.

Bir diğer karakter eğitimi yaklaşımı ise “uygulama yaptırma” yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda okullarda ve okul dışı faaliyetlerde çeşitli aktiviteler uygulanarak belirlenen değerlerin kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçlara ulaşmak için bazı uygulamalar yapılabilir:

- Öğrencilerin etkin bir şekilde katıldıkları sınıf toplantıları düzenleme
- Öğrencilerin etkinlikleri birlikte yapabilecekleri bir arkadaş programı düzenleme
- Çatışma çözme gibi sosyal becerileri öğrenme
- Çevrelerindeki sorunların çözümü için çalışmalar yapmalarını sağlama
- Kendilerinden küçük öğrencilere ders anlatmalarını sağlama
- Saygı, sorumluluk, birlik-bütünlük gibi değerler çerçevesinde öğrencileri tartışarak, okutarak, yazdırarak, rol oynatarak, onların anlamasını sağlayacak aktiviteler yapma (Elkind ve Sweet,2004:4-6).

Söz konusu karakter eğitimi yaklaşımlarının sosyal bilgiler dersinde kullanılması mümkündür. Öğretim programındaki değerler dikkate alınarak sınıf ve okullarda değerlerle ilgili atmosfer oluşturulabilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ülkemizde ilk ve ortaokullarda karakter eğitimi okul hayatının yanında öğretim programlarında belirlenen değerlerin kazandırılmasına yönelik etkinlikler yapılması şeklinde uygulanmaktadır. Öğrencilere iyi karakteri yerleştirmek amacıyla ailelerle birlikte okullarda karakter eğitiminin yapılması önem arz etmektedir. Çünkü hiçbir kimse dünyaya iyi ya da kötü davranışlarla gelmez. Çoğu davranış özellikle çocuklukta öğrenilmektedir. Bu süreçte iyi özelliklerin kazandırılması çok çalışmayı gerektirmekteyken kötü davranışlar hiç çaba göstermeksizin kazanılabilmektedir (Ryan ve Bohlin,1999:10-11). Tarihi süreçte insanların akıllı olmasının yanında iyi ve ahlaklı olmasını da hedefleyen eğitim faaliyetlerinde (Lickona,1993:3; Titus,1994:1) doğuştan gelmeyen ahlak özelliklerinin kazandırılması ve neticesinde ortaya çıkan karakter şekillendirilmeye çalışılmıştır (Afdal,2007:349). İnsanın yapısı da zaten karakter geliştirilmesine uygundur. Çünkü karakter sahibi insanlarda genellikle içsel bir kontrol mekanizması bulunmakta ve bireyler hareketlerini bunların yapılması doğru olan şeyler olduklarını bildikleri için yapmaktadırlar (Nelsen ve Erwin, 2000:180). Yani karakter şekillendirilirse insanlar doğruyu yanlıştan ayırt ederek ona göre davranabilir. Bu süreçte insanlar da kendi karakterlerini tıpkı bir zanaatçının metal işlemesi veya heykeltıraşın heykeli oyması gibi şekillendirebilirler (Ryan ve Bohlin,1999:11).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı gerek genel amaçları gerekse programın temel unsurlarından olan doğrudan verilmesi gereken değerlerle öğrencilerin karakterini şekillendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amacı yerine getirirken öğrencilerin karakterini olumlu yönde etkileyen sosyal değerleri (*duygu ve düşüncelere saygı, sorumluluk, doğal çevreye duyarlılık gibi*) ahlaki değerlerle (*merhamet, vicdanlı olma, doğruluk, dürüstlük gibi*) desteklemek gerektiği dikkate alınmalıdır. Çünkü ahlaki değerler kazandırılmadığında birey kendini ahlaki olmayan bir şeye de adayabilir (Beller,2002:1).

Karakter eğitiminde belirli değerlerin öğrencilere kazandırılması çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda Gibbs ve Earley “merhamet, cesaret, kibarlık, adaletlilik, dürüstlük, iyilik, sadakat, azim, saygı ve sorumluluk” değerlerinin kazandırılmasını savunmaktadır (Titus,1994:2). Kohn (1997:436) ise saygı, sorumluluk ve iyi vatandaşlık gibi değerlerinin yanında “tercih etme, saygı, sorumluluk ve kurallara uyma” gibi değerleri vurgulamaktadır. Sosyal bilgilerde ise yukarıda vurgulanan evrensel değerlerin yanında milli değerler de (*Türk büyüklerine saygı, İstiklal Marşına ve bayrağa saygı gibi*) öğrencilere kazandırılmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinde karakter eğitimi uygulanmasında bazı problemlerle karşılaşılabilir. Birincisi öğretim programında öğrencilerin kendilerine

kazandırılmak istenen değerlerle tutarlı hareket edememe durumudur. Bir diğeri ise öğrencinin sosyal bilgiler dersinde kazandığı değerler ile içinde yaşadığı toplumda, akran grubunda, medyada ve ailesinde kazanacağı değerlerin çatışmasıdır (Halstead ve Taylor,1996:9). Karakter eğitiminde karşılaşılan sorunlardan biri olan hangi değerlerin öğretileceği (Otten,2000:2) ise sosyal bilgiler dersinde bulunmamaktadır. Çünkü sosyal bilgiler dersinde her üniteye kazanımlar doğrultusunda tespit edilmiş 26 değer mevcuttur. Ancak sosyal bilgilerde de mevcut 26 değer öğrenci-öğretmen ve aile tarafından benimsenen değerler olup-olmadığının araştırılmasına ihtiyaç duyulabilir. Kıroğlu'nun (2009:14-36) da yaptığı doküman analizi çalışmasında karakter eğitimiyle ilgili daha çok uygulama bazında eleştirileri dile getirmesi bu öngörüye desteklemektedir. Bir diğeri eleştiri ise karakter eğitiminin beyin yıkamadan başka bir şey olmadığı yönünde olumsuz tutumların ortaya çıkmasıdır (Ryan ve Bohlin,1999:14). Öğrencilerin ailelerinden farklı önem derecesine sahip değerleri kazanarak okula geldikleri ve daha zihinlerinde bazı değerlerin yerleşmemiş olması ihtimali göz önüne alındığında karakter eğitiminin zihin yıkamak olarak algılanmasının yanlış olduğu sonucuna ulaşılabilir. Çünkü insanlar geleceğine yön verecek değerleri “Ağaç yaş iken eğilir” Türk atasözünde de vurgulandığı gibi çocukluklarında kazanmaktadır. Bu nedenle öğrencilere belirli değerlerin tanıtılması ve kazanmalarının sağlanması faydalı olabilir.

Sonuçta karakter eğitimi faydasız, gelip geçici bir heves değildir. İnsana hayatındaki sorunları aşmada ona yardımcı olacak ahlaki değerleri ve erdemleri kazandırmak hem devlete hem de topluma ait bir görevdir. Görevliler bu süreçte öğrencilerin karakterlerinin şekillenmesinde “iyiyi bilme, sevme ve uygulamada” onlara yardımcı olmalıdırlar (Ryan ve Bohlin,1999:191). Sosyal bilgiler dersi bu kapsamda karakter eğitimi yapmaya en uygun derslerden birisidir. Çünkü öğretim programının genel amaçları arasında ifade edilen (MEB,2005:9);

“1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.

2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.

3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.

4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.

5. *Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder...*” maddeleri sosyal bilgiler dersinde nasıl bir karaktere sahip öğrenci yetiştirilmesi gerektiğinin de tarifini yapmıştır. Sosyal bilgiler dersinde uygulanacak karakter eğitimi programlarında öğretilecek değerlerin belirlenmiş olması bir avantajdır. Çünkü literatürde de vurgulandığı gibi karakter eğitimi programlarının en temel sorunlarından birisi de budur. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersinin gerek amaçları gerekse içeriğiyle karakter eğitimi yapılmasına en uygun derslerden birisi olduğu görülmektedir. Pamuk’un (2007) çalışmasında da vurgulandığı gibi sosyal bilgiler dersi içeriğine yerleştirilen değerlerin öğrencilere kazandırılması ile karakter eğitimi yapılmasında önemli bir görev yerine getirebilir. Ancak bu durum gerek yazılı materyal ile gerekse yüz yüze eğitimlerde öğretmende farkındalık oluşturma çalışmalarını da gerektirmektedir.

Sosyal bilgiler dersinde etkili bir karakter eğitimi yapılabilmesi için örneklerdeki gibi uygulamaların yaygınlaştırılarak sınıflarda uygulanması önerilebilir. Uygulama sonuçlarının paylaşılacağı ve yönlendirilebileceği resmi birimler de kurulabilir. Bu birimler vasıtasıyla okullarda özellikle öğretim programlarındaki değerleri temel alan örnek uygulamalı karakter eğitimi programları üretilerek uygulanabilir. Elde edilecek veriler diğer okullarla paylaşılarak karakter eğitiminin yaygınlaşması sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Afdal, G. (2007). Ahlak Eğitiminin Analizi: Bir Tipoloji. **Değerler ve Eğitimi**. (Edit. Kaymakcan, R., Hökekleli, H., Arslan, Ş., Zengin, M.). İstanbul: Dem yay. 333-334
- Akbaş, O. (2006). Değer Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar. **MEB İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6.Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. 55-60
- Akbaş, O. (2007). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının (Değerlerinin) İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. **Değerler ve Eğitimi**. (Edit. Kaymakcan, R., Hökekleli, H., Arslan, Ş., Zengin, M.). İstanbul: Dem yay. 673-696
- Barth, J.L., Demirtaş, A. (1997). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi, YÖK Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi yay. Ankara
- Beller, J. (2002). Positive Character Development in School Sport Programs. **ERIC Clearinghouse on Teaching and Teacher Education**. ED477729. <http://www.ericdigests.org/2004-1/sport.htm> (26/12/2008 tarihinde internet adresinden alınmıştır.)

- Berkowitz, M. (2002) The Science of Character, **Bringing in a New Era in Character Education** (Edit. Damon W.), Hoover Institutions Press, Stanford Uni. California. pp.42-63
- Brynildssen,S.(2002).Character Education though Children’s Literature. **ERIC Clearinghouse on Reading English and Communication**. ED469929. <http://www.ericdigests.org/2003-3/character.htm> (24/8/2006 tarihinde internet adresinden alınmıştır.)
- Çetin, K. (2003). Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin Tarihsel Süreci, **Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı:1-2, s.163-185
- Durmuş, A. (2007). Karakter Eğitiminde Çevre İmkanları. **Değerler ve Eğitimi**. (Edit. Kaymakcan, R.,Hökelekli, H.,Arslan,Ş.,Zengin, M.). İstanbul: Dem yay. 323-332
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. **Değerler Eğitimi Dergisi**, 1 (1), 79-96.
- Elkind, D.H., Sweet, F. (2004). You are A Character Educator. **Today's School** 3(2).2-6. http://www.goodcharacter.com/Article_4.html (22/08/2006 tarihinde ulaşılmıştır.).
- Halstead, J.M., Taylor, M.J. (1996). **Values in Education and Education in Values**, Bristol-England: Falmer Pres
- Hayes. B. G., Hagerdon, W.B.(2000). A Case for Character Education, **Journal of Humanistic Counseling, Education&Development**. 39(1) 1-8.
- Kıroğlu, H. (2009). Karakter Eğitimi Yaklaşımlarına Eleştiriler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi
- Kirschenbaum, H. (1995). **100 Ways to enhance values and morality in schools and youth settings**. Massachusetts: A Longwood Professional Book. Pearson Education.
- Kohn, A. (1997). How Not to Teach Values A Critical Look at Character Education. **Phi Delta Kapan**. 78. (15) (429-439).
- Law, W.W., Ho, W.C. (2004). Values Education In Hong Kong School Music Education: A Sociological Critique. **British Journal of Educational Studies**. 52 (1). 65-82.
- Lickona,T. **Röportaj**. www.ascd.org (25/12/2005 tarihinde internet adresinden alınmıştır).
- Lickona, T. (1993). The Return of Character Education. **Educational Leadership**. 51 (3). 6-11

- Lockwood, A.T. (1994). Character Education, **Focus in Change**, n15, pp 1-15
- MEB, 4306 sayılı Kanun, 18.08.1997 tarih ve 23084 sayılı resmi gazetede yayımlanmıştır.
- MEB, (2005). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4-5.sınıflar). Devlet Kitapları Müdürlüğü. Ankara
- MEB, (2005). Sosyal Bilgiler Dersi 6-7.Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu (Taslak Baskı). Devlet Kitapları Müdürlüğü. Ankara
- Michaelis, J.U. (1988). **Social Studies for Children**, Prentice Hall, New Jersey
- Nelsen, J., Erwin, C. (2000). **Sevginin Fazlası**. İngilizceden çeviren: Çiğdem A.Framin. Ankara: Arkadaş yay.
- Otten, E.H. (2000). Character Education, **ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education**.ERIC Identifier: ED444932. <http://www.hi-ho.ne.jp/taku77/refer/444932.htm>, (26/04/2005 tarihinde ulaşılmıştır.)
- Öztürk, C. (2006). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış, **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi** (Edit. Cemil Öztürk), Pegem A yay. Ankara
- Pamuk, A. (2007). Karakter Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, I.Ulusal İlköğretim Kongresi (sözlü bildiri), Hacettepe Üni. Ankara
- Ryan, K., Bohlin, K.(1999). **Building Character in Schools**. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Safran, M. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış, Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi (Edit. Tay, B. ve Öcal, A.), Pegem Yay., Ankara
- Sanchez, T.R.(1998). Using Stories About Heroes to Teach Values. **ERIC Digest Clearing house for Social Studies**. http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/16/f7/82.pdf (25/12/2005 tarihinde ulaşılmıştır.)
- Titus, D.N. (1994). Values Education In American Secondary Schools. **Kutztown University Education Conference**. 16 Ekim. Eric No: ED 381423.
- Türker, D. (1999). Vatandaşlık ve İnsan Hakları Ders Kitabının Değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lis. Tezi), Ankara Üni.
- Vess, K.A., Halbur, D.A. (2003). Character Education: What Counselor Educators Need To Know, **ERIC Clearinghouse on Counseling and Student Services Greensboro NC**. ED475389.

<http://www.ericdigests.org/2003-5/character.htm> (26/2/2007 tarihinde ulaşılmıştır.)

Yazıcı, H., Koca. K. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimi, **Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi** (Edit. Tay, B. ve Öcal, A.), Pegem Yay., Ankara

Yıldırım, G. (2007). İlköğretim Düzeyinde Bir Karakter Eğitimi Programı Model Önerisi ve Uygulanabilirliği, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi

Yiğittir, S., Yalçınkaya, E. (2009). Değer eğitiminde örnek bir uygulama: İyilik günlükleri, **I. Ulusal İyilik Sempozyumu** (20-21 Haz.),s.153-163, Elazığ

İnternet kaynakları

http://www.vgm.gov.tr/13_VakifDuaBeddua/vakfiye.cfm

<http://www.sarki-sozleri.net/baris-manco-eski-bir-fincan-2>

http://www.tsk.tr/anitkabir/muzedekitablolar_3.html

http://www.tsk.tr/anitkabir/muzedekitablolar_1.html

KESKİNGÖZ, Maasricht Kriterleri Doğrultusunda Türkiye’de Mali Disiplinin.....